

Een ongelovige Thomas

Anton Ederveen

Cees Renckens, *Dwaalwegen in de geneeskunde. Over alternatieve geneeswijzen, modeziekten en kwakzalverij*, Uitgeverij Bert Bakker, 2005, 461 pagina's ISBN: 90 351 2655 6, € 30

De uitspraak: 'Hoe gelukkig zijn zij die geloven zonder te zien' zal wel niet het favoriete citaat zijn van Cees Renckens. Vermoedelijk voelt deze zich meer thuis bij de apostel Thomas, die de vinger op iets wilde kunnen leggen alvorens te geloven. Die nuchtere houding 'eerst zien en dan geloven' past de dienende wetenschap en het boek van Renckens is ervan doortrokken. Het boek is als proefschrift geschreven en werd voorzien van een extra slotwoord, dat de schrijver dichter bij de lezer brengt.

Het is uniek dat een dissertatie voor een groot publiek leesbaar en duidelijk is, en dat is precies wat hier het geval is. Een toegankelijk boek van hoge kwaliteit, goed en helder geschreven. In de inleiding wordt de doelstelling van het onderzoek dat ten grondslag ligt aan het boek uiteengezet en wordt uitgelegd waarom het boek zijn uiteindelijke vorm kreeg.

Over verschillende definities van kwakzalverij en alternatieve geneeskunde zegt de auteur in het tweede hoofdstuk 'gelooft men erin dan heet het alternatieve geneeskunde, verwerpt men het dan is de term kwakzalverij onvermijdelijk'. In het volgende boeiende historische hoofdstuk wordt de ontwikkeling in het perspectief van eeuwen gezet. Het bevat een verhelderende schets van de opkomst (en vaak ook ondergang) van de verschillende alternatieve behandelwijzen en een beschrijving van hoe de maatschappij, mensen, politiek en juristerij er tegenaan kijken en ermee omgaan.

Het vierde hoofdstuk, over aanbieders en gebruikers, voorziet ons van cijfers en kan gekenschetst worden door 'meten is weten'. Het vormt een baken voor hen die willen weten hoeveel, hoe vaak en door wie, er alternatief geconsumeerd wordt; kortom, er wordt getoond hoe de vlag er nu werkelijk bij hangt. Het inzicht dat gegeven wordt in het gebruik van alternatieve methoden bij verschillende ziektebeelden is leerzaam. Vaak zijn de bronnen niet eenduidig, maar we kunnen de auteur dankbaar zijn dat hij uit die weerbarstige bronnen

zoveel bruikbaar cijfermateriaal heeft verzameld. Het aantal alternatieve artsen blijkt procentueel gedaald sinds 1990 (bemoedigend). Dan zijn er benaderingen over de 'complementaire geldstroom' en de 'alternatieve consumptie'. Opvallend is dat hoger opgeleiden ongeveer twee maal vaker gebruik maken van het alternatieve circuit dan lager opgeleiden (voor persoonlijk gebruik mis ik een uitsplitsing naar soort hogere opleiding).

In het vijfde hoofdstuk, over het oordeel in de medische beroepsgroep, wordt het gebrekkige tuchtrecht ten aanzien van de niet bewezen praktijken opgesomd. Aan de hand van sprekende casus worden verschillende voorbeelden gegeven van specialisten-kwakzalvers. De bij deze casus betrokken beroepsverenigingen van internisten, klinisch-chemici en neurologen laten het na er iets aan te doen of publiekelijk hun afkeuring tegenover dergelijke praktijken kenbaar te maken.

De Internistenvereniging, de Vereniging van klinisch-chemici en de Neurologenvereniging blijken onmachtig of onwillig om kwakzalvers in de eigen kring tot de orde te roepen, terwijl alternatieve artsenverenigingen soms wel in staat zijn gebleken om notoire oplichters eruit te schoppen. Terecht vindt de auteur het pijnlijk om dit te moeten constateren.

Maar misschien gaat de inspectie nu optreden tegen 'disfunctionerende specialisten, aan wie in hun eigen beroepsverenigingen niets in de weg gelegd wordt'. Het zelfreinigend vermogen binnen de reguliere geneeskunde en haar organisaties blijkt te zwak. Het hoofdstuk staat vol interessante casus en zou niet misstaan als verplichte leesstof bij de medische opleidingen om 'eine Grenze zu setzen dem unendlichen Irrtum' (Bertolt Brecht in Galileo Galilei).

De Sylvia Millicamcasus heeft beweging in de maatschappij veroorzaakt; de tuchtrechter en het Openbaar Ministerie gaan oordelen over de verschillende bij haar geval betrokken artsen. 'Demarcation of the Absurd' is de titel van een beroemd essay uit *The Lancet* en zou ook de ti-

tel kunnen zijn van hoofdstuk 6, dat heet 'Alternatieve geneeskunde en medische wetenschap'. De auteur maakt duidelijk dat de miljoenen subsidiegeld, uitgegeven aan onderzoek van dertien alternatieve projecten, zowel afzonderlijk als gezamenlijk, vooralsnog bitter weinig resultaat hebben opgeleverd voor wat betreft het aantonen van effecten van alternatieve geneeswijzen (en ook niet wat betreft de verspreiding van die vruchteloze boodschap). Wanneer er weer eens gepleit wordt voor, of beslist moet worden over, onderzoek naar alternatieve methoden, is de uitspraak van Ross Anderson: 'We should certainly leave our minds open, but not so open that our brains fall out', een bruikbare leidraad. De auteur onderzoekt wat alternatieve visies kunnen bieden binnen zijn eigen vakgebied: de gynaecologie en de voortplantingsgeneeskunde. Hier is duidelijk een specialist aan het woord en door Renckens' kennis van het complementaire circuit geeft dit hoofdstuk de indruk dat een vakbekwame houthakker bezig is: de spaanders vliegen in het rond, maar de houthakker verklaart zijn werkwijze steeds op een uitmunten-de manier en de lezer zal moeten toegeven dat hij zijn vak verstaat; het is verfrissend deze vakman aan het werk te zien.

In het hoofdstuk over modeziekten legt de schrijver de nadruk op bekeninstabiliteit, een logische keuze; hij kan hierover met gezag spreken en doet dat ook. Waarschijnlijk zou lezing ervan de schrijver Molière geïnspireerd hebben tot een nieuwe bewerking van zijn toneelstuk over de ingebeelde zieke. De schrijver stelt geen schuldvragen, hij zoekt inzicht in het tot stand komen, zodat er door dat inzicht uitzicht ontstaat. Hij biedt in elk geval de lezer inzicht door de historische context waarin hij het plaatst. Ook t.a.v. modeziekten geldt kennelijk dat degenen die de geschiedenis niet kennen, gedwongen zullen zijn die te herhalen. De rol

van patiëntenverenigingen, van financiële claims en van de media komt aan de orde bij modeziekten en in hoeverre onjuiste etikettering van klachten herstel in de weg kan staan en in strijd kan zijn met de Hippocratische eed om geen schade aan te richten.

Het boek is voorzien van een goede samenvatting, een zeer lezenswaardige kroniek die de jaren 1973-2002 beslaat, uitvoerige literatuurverwijzingen, een handige AFKO-lijst en een goed register (zo weet ik nu dat er een Lippe-Biesterfeld Natuurcollege bestaat en dat ZIJ daar, niet door de Klassieke Vereniging erkende, colleges klassieke homeopathie geeft).

Wat zal het resultaat zijn van het boek? Keert de alternatieve sector terug van zijn dwaalwegen? Waarschijnlijk zal dat niet het geval zijn, want 'tegen domheid vechten zelfs de Goden vergeefs' schreef Nietzsche al. Maar met het verschijnen van dit boek wordt het voor velen (onder wie hopelijk de hoog opgeleiden) moeilijker vol te houden dat er voor dwalenden in de geneeskunde, naast warhoofdigheid en oplichterij, nog een alternatieve weg zou zijn te gaan.

Het boek is een aanrader, ik heb het met plezier gelezen en ik heb me moeten bedwingen om in deze bespreking niet uitvoerig te citeren uit de zeer interessante casus die overal in het boek te vinden zijn. Ik vind dat u die zelf maar moet lezen, ze maken indruk.

In elk geval is het boek een must voor bibliotheken van ziekenhuizen, medische praktijken, universiteiten, ministeries, adviesorganen en patiëntenverenigingen. Ik hoop dan ook dat veel artsen het lezen en dat opleiders er naar zullen verwijzen. ●

Mr. drs. A.E. Ederveen is werkzaam bij de Hersenstichting Nederland

● Kort ●

Hardleers

Prince Charles kwam recent niet alleen in het nieuws door de aankondiging van zijn tweede huwelijk, hij wekte in februari 2005 zelfs de toorn van Edzard Ernst, de Brits-Oostenrijkse kwakzalverijprofessor uit Exeter, door de verschijning van zijn *Complementary Health Care: a guide for patients*. Volgens Ernst, die zich tegenover *The Independent* liet ontvallen geen tegenstander te zijn van het opnemen van alternatieve

therapieën in de NHS, mits deze goed onderzocht zijn, zijn de claims in deze gids veel te rooskleurig. In de nu door Charles' Foundation for Integrated Health uitgegeven gids worden de 12 meest populaire alternatieve geneeswijzen kritiekloos en veel te optimistisch besproken. Ernst had in drie brieven hulp aangeboden, maar zijn kritiek werd terzijde geschoven. Het boekje van 45 pagina's dik wordt gratis verspreid over alle huisartspraktijken van het land. De Foundation ontving 1,35 mil-

joen Euro steun van de regering ter ondersteuning van haar activiteiten. Ook Cherie Blair steunt de prins: zij liet zich laatst positief uit over de 'electronic gem therapy'.

Naalden • In *Medisch Contact* stond op 4 februari 2005 een advertentie van een acupunctuurkliniek in het Zwitserse Zürich. Men vroeg een 'Chinese TCM therapist of Chinese origin who graduated from a Chinese TCM university'. Ook eiste men minstens 10 jaar werkervaring in China. Er zullen niet veel Nederlandse artsen zijn die aan dit profiel voldoen, dus een braindrain valt niet direct te verwachten. Misschien dat de directie van het Schiedamse Vlietland ziekenhuis hun anesthesist K.H. Kho op deze advertentie attenderen. Dit lid van de NAAV met als specialisaties 'TCM, EAV en Amalgaam' (aldus de website van de NAAV) maakt dit ziekenhuis al geruime tijd te schande en zou in Zwitserland wellicht een goede toekomst tegemoet kunnen gaan.

Weeda • Iteke Weeda is hoogleraar aan de LU Wageningen. Nadat Plasterk in een *Volkskrant*-column de provincie Utrecht als centrum van kwakzalverij afschilderde kwam een ingezonden brieveschrijver met enige onthullingen over het onderwijs dat Weeda in Wageningen ten beste geeft. Volgens de brieveschrijver (Bert Brussen, op 4 sept. '04) moeten haar studenten, die in het eerst jaar al het blokje wetenschapsfilosofie achter de rug hebben en daardoor vertrouwd zijn met Kuhn en Popper, tijdens de colleges 'wetenschap en spiritualiteit' veel ake-ligs meemaken. Weeda voert daar zogenaamde mediums ten tonele die oprecht beweren contact te hebben met reeds lang overleden indianenhoofdmannen. Ook constateerde Brussen dat de cursussen in Reiki, pendelen, healen en oerdansen erg populair zijn onder de Wageningse studenten.

Galesloot • Jan Galesloot (56) is een onconventionele Rotterdamse huisarts, die o.m. veel praktijkverpleegkundigen spreekuur laat draaien en ook anderszins eigenzinnig is. *Medisch Contact* (6.8.'04, p. 1249 e.v.) zocht hem op en liet hem honderduit spreken. Een kapster die over rugpijn klaagt wordt door hem onderzocht en "vervolgens neemt hij de jonge vrouw in een stevige greep en laat haar bovenlichaam een plotselinge draai maken. Luid en duidelijk is het kraken van de gewrichten in de spreekkamer te horen. 'Er zat iets vast', glimlacht Galesloot. De kwaal is nog niet definitief verdwenen en de vrouw wordt doorverwezen naar de Cesartherapeut."

Galesloot vertelt dat het vrij zeldzaam is dat huisartsen ook manueel therapeut zijn. Godzijdank zouden wij zeggen, maar Galesloot is nog completer: hij beschikt ook over een aantekening als orthomoleculaire geneeskundige! Met name bij patiënten met onbegrepen klachten ziet Galesloot mogelijkheden voor de orthomoleculaire aanpak en de homeopathie. De interviewer van MC blijft neutraal, maar had deze mallotige man niet tegen deze publiciteit beschermd moeten worden? Als ik bij hem ingeschreven was dan zou ik liever het spreekuur van de praktijkondersteuner bezoeken dan deze ook door Achmea gesteunde genezerik. Achmea financierde een project waarbij diabetespatiënten een orthomoleculair voedingsadvies ontvingen.

Rath • In Duitsland wordt onderzocht of er juridische actie mogelijk is tegen Mathias Rath en de ouders van de in november 2004 overleden 9-jarige Dominik Feld. Het kind overleed in de Mexicaanse alternatieve kliniek in Tijuana. De ouders waren in de ban geraakt van Rath, die met zijn 'cellulaire geneeskunde' genezing van de botkanker had beloofd. Rath toerde door Duitsland en gebruikte Dominik als reclamepatiënt. Hij schreef onder meer: 'De in mijn ogen inmiddels gewonnen strijd om het leven van Dominik luidt een nieuw geneeskundig tijdperk in'. Het pamflet werd door heel Twente verspreid. Rath vestigde zich indertijd in Almelo met een fors overheids subsidie en werd hoofdsponsor van SC Heracles.

De vanuit Almelo opererende vitaminedoerwerker wordt in de Duitse pers inmiddels als 'unheimliche Krebs Arzt' betiteld en het lichaam van Dominik werd bij aankomst op de luchthaven Frankfurt direct door de autoriteiten in beslag genomen. Raths reactie was stereotiep: de kranten die zo over hem schrijven staan onder invloed van het 'Farmakartel'. ●

CR